

BESLUT

2018-09-03

Dnr: 17/02965 och
3003**SAKEN**

Godmorgon, världen!, P1, 2017-10-15, inslag om ett infrastrukturprojekt; fråga om opartiskhet, saklighet, beriktigande och respekt för privatlivet

BESLUT

Inslaget frias. Det strider inte mot kraven på opartiskhet och saklighet eller mot bestämmelsen om respekt för privatlivet.

INSLAGET

I inslaget sades bland annat följande.

(Programledare) – Sedan om trädkramare, som blev ett begrepp för trettio år sedan.

En röst hördes från demonstrationen mot bygget av motorvägen E6:an år 1987. Sedan sades följande.

(Programledare) – Så ska det handla om känslor, civil olydnad och stora byggen. För trettio år sedan, hösten 1987, så orsakade bygget av E6:an genom Bohuslän en av de största aktionerna av civil olydnad i Sverige någonsin, och trädkramaren var född. Och därifrån till i dag så går det som en röd tråd av träd. För framtiden för träden har också blivit en del i kampen mot bygget av Västlänken i Göteborg, en tågtunnel som ingår i det största infrastrukturprojektet i Göteborg i modern tid. Så varför skapar då sådana här stora byggen så starka känslor? Så här lät det i *Ekot* för trettio år sedan, när polisen närmar sig trädkramarna i Bohuslän. [...]

(Reporter) – Protesterna mot bygget av E6:an genom Bohuslän blev en av de största aktionerna i civil olydnad i Sverige någonsin. Demonstranterna kallade sig själva "trädkramare", ett begrepp som ursprungligen kom från Indien och protester mot skogsavverkning på Himalayas sluttningar. Och att kalla sig trädkramare, gav en stark symbolik, menar [namn], professor i miljöhistoria vid Tekniska Högskolan i Stockholm. (Professor i miljöhistoria) – Jag tror också att den gesten, att hålla fast vid det, någonting som är ursprungligt och gammalt och stort – regnskogens träd, och att man är beroende av att det finns en djup relation med det levande runt omkring, det tror jag finns kvar som en, det har blivit ett begrepp i våra medvetanden.

Reportern sa därefter följande.

(Reporter) – Slagorden skallade i skogarna i Ödsmål hösten 1987. En som var med då var [namn]. Uppvuxen i Ljungskile i Bohuslän deltog han i protesterna tillsammans med sin far. Och som ung teknologstudent skrev han en rapport som visade på negativa kalkyler och som användes som slagträ i debatten. Då trädkramare, i dag en del av makteliten. [Namn] sitter i dag på en av de tyngsta positionerna inom näringslivet i Västsverige. Och som vd för Västsvenska Handelskammaren står han på maktens sida i den strid som nu utspelar sig i Göteborg, om planerna på en tågtunnel.

Från intervjun med vd:n för Västsvenska Handelskammaren hördes bland annat följande.

(Vd) – Ja, för mig, som var med under E6:an-tiden, så känner jag igen väldigt mycket. Det jag känner igen, nästan ner på personligheterna och det engagemang som finns, det är väldigt liktydigt med vad som hände på 80-talet. (Reporter) – Striden om motorvägsbygget i Bohuslän blev mycket en kamp mellan folket och makten. Precis som striden om Västlänken i Göteborg har blivit. Jag träffar [namn] på hans kontor i centrala Göteborg. Från översta våningen njuter vi av utsikten över hela staden och pratar om hur Västlänken kommer att påverka. Utifrån sin position inom näringslivet i dag är han övertygad om att utveckling är nödvändig och minns tillbaka på kampen 1987 med andra ögon. (Vd) – Det var människor som la hela sin tid och sitt, nästan dagliga engagemang, i att protestera mot vägens utbyggnad. Så det blev nästan lite religiöst över det hela. Alltså, att man hade en så stark tro, så att det hjälpte inte vilka fakta som än kom, utan man var så oerhört fast vid sin princip, att det, hur det skulle se ut och hur det målades upp.

Därefter hördes A, som senare i inslaget presenterades som en av motståndarna mot Västlänken. Hon sa bland annat följande.

(A) – Nu kör rakt fram mot residenset. Här går det alltså ett öppet schakt, hela vägen som vi har kört nu, från Centralen och residenset som vi har snett fram mot vänster här, det är alltså där tunneln skall, där är bergpåslaget, precis framför.

Reportern sa därefter följande.

(Reporter) – I en chartrad buss åker mark- och miljödomstolen runt på syn i målet, som handlar om Trafikverkets ansökan om att få bygga Västlänken – en tågtunnel, inklusive tre underjordiska stationer. [A], som företräder motståndarna, håller i mikrofonen. Med en bunt papper i handen beskriver hon med kraft hur de menar att bygget kommer att påverka staden. Alla är artigt väluppföstrade i bussen, men att byggplanerna väcker känslor märks ändå tydligt.

Därefter hördes följande.

(A) – På höger sida ser vi förberedande arbeten, tror jag, av Västlänken.
(Kvinna i buss) – Nej! Nej! Det är det inte. Det är faktiskt Göteborg Energi som bygger. Inte för Västlänken. (A) – Jaha. Bra.

Reportern berättade att Västlänken är en del av det så kallade västsvenska paketet och ett av de största infrastrukturprojekten i Göteborg i modern tid och att protesterna har varit kraftfulla. Därefter sades följande.

(Reporter) – Med ryggsäck och promenadvänliga skor följer [B], ordförande i föreningen Trädplan, domstolens syn. (B) – Ja, jag skulle säga att det är en av de viktigaste frågorna i Göteborgs historia. Västlänken kommer att påverka hela, hela innerstaden, hela vårt kulturella, vår kulturella historia. Och också för framtiden, hur man sedan inte kan bygga eller förbättra staden. (Reporter) – Tusentals människor har samlats i demonstrationer i Göteborg mot Västlänken. 2010 bildades ett politiskt parti – Vägvalet – som gick till val på kampen mot byggplanerna. Och under många månader stod en grupp, framför allt aktiva pensionärer, varje dag på Gustav Adolfs torg för att visa politikerna sitt missnöje. Målet i mark- och miljödomstolen är den sista större instansen att påverka byggplanerna. (B) – Ja, jag blir ju heligt förbannad, för att jag tycker att det är ett sådant enormt slöseri med skattebetalarnas medel. Och att, inte en respekt mot medborgarna. Det har ju visats så många gånger nu att, vi vill inte ha det här projektet. Vi vill ha någonting annat, som är bättre.

Reportern sa därefter att Öresundsbron, tunneln genom Hallandsåsen och Botniabanan var andra exempel på infrastrukturprojekt som väckt starka känslor. Därefter hördes följande.

(Professor i miljöhistoria) – Den här typen av frågor väcker lokalt engagemang. Också därför att, ingen kan vara riktig expert. Alla är experter, på frågor som ligger så nära. Man anser sig kunna se med blotta ögat hur det borde vara. Hur en väg skulle dras. Plötsligt blir alla politiker liksom, i någon mening, och har åsikter.

Från intervjun med vd:n för Västsvenska Handelskammaren hördes bland annat följande.

(Reporter) – Och 30 år efter att [namn] deltog i kampen mot bygget av E6:an i Bohuslän, så kan han i dag från sin maktposition som företrädare för näringslivet och förespråkare för Västlänken ändå känna igen sig bland dem som protesterar. (Vd) – Jag har en förståelse. Och jag är ju, var ju en teknolog som hade läst kurser i nationalekonomi och jag, jag trodde ju att man strikt skulle följa de här teorierna som nationalekonomin tog upp. Men vad jag sedan fick lära mig och har lärt mig nu, senare i livet, det är ju att det är en del i processen. Och ytterst så är det väl liksom [ohörbart] politikerna som ska använda den här informationen på bästa möjliga sätt. Och det är väl någonting jag har lärt mig efterhand, och det, men jag ser jag känner igen argumentationen, så viss förståelse och sympati kan jag ju givetvis känna, faktiskt.

Därefter sa reportern och B följande.

(Reporter) – Resan med mark- och miljödomstolen fortsätter. Det är en strålande vacker höstdag och vid Korsvägen, så kliver ledamöter och parter av bussen och fortsätter till fots. Jag går bredvid föreningen Trädplans företrädare. (Kvinna, ur delegationen) - Det är Trädplan som har märkt ut träden här runt Korsvägen, som allihop ligger i farozonen. Du kan väl berätta mer om träden, [B]. (B) – Vi tycker att träden ska fortsätta att leva, så vi har faktiskt märkt ut. (Manlig röst) – De kommer att vara kvar, så här är det ju inget som är fel. (B) – Ja. Nej. Nej, jag ser inget som är fel. Vi pratar om de hotade träden. Eftersom man kommer att gräva ett schakt här, så kommer det att bli sådan stor grundvattenavrinning, så att även träd som inte faller, kommer att bli skadade och få och torka ut.

Därefter hördes följande.

(Reporter) – De små tallarna vid Korsvägen har fått en skylt med texten "Låt mig få leva!" fäst vid stammen. Trädens framtid är 2017 fortfarande en stridsfråga och

trädskramarnas symbolik finns kvar, säger [namn på professorn i miljöhistoria]. (Professorn i miljöhistoria) – Jag tror att det kommer att leva vidare, just som en sådan här ett begrepp för den här typen av förbindelse mellan, mellan olika sorters försvarare av livet, skulle man kunna säga. Det behöver ju inte vara träd man, som man kramar. Men man, man sätter sig själv på spel. Man använder sig själv som ett retoriskt verktyg, kan man säga. Och man använder trädets symboliska kraft i det här, så att de har ju djupa rötter ner i jorden och sträcker sina grenar och blad mot himlen. Liksom att, man förenar liksom olika element. Man förenar, liksom, man står mitt i skapelsen och man värnar skapelsen. Det är, det finns religiösa övertoner, skulle jag vilja säga, i att krama träd.

ANMÄLNINGARNA

A har anmält inslaget och anser på närmare anförda grunder att det strider mot kraven på opartiskhet och saklighet samt bestämmelsen om respekt för privatlivet.

A:s röst illustrerade ett reportage om trädskramare. I kontexten framstod A som en trädskramare, vilka dessutom beskrevs i nedsättande ordalag. A är ingen trädskramare. A är inte ens medlem i föreningen Trädplan utan biträder dem och övriga sakägare i en juridisk process. A:s roll i sammanhanget kan därmed närmast jämföras med en advokats medan trädockupation är civil olydnad. A var inte medveten om att reportaget skulle handla om trädskramare. I så fall hade A uttryckligen bett att inte få medverka och uttryckligen förbjudit SR att koppla ihop hennes namn med ämnet. A har inget emot trädskramare, men hennes roll i den juridiska process där hon är biträde, har inget med träd eller civil olydnad att göra. Det är enligt A rimligt att medvetandegöras om vad ett reportage för SR ska användas till. Inga faktabaserade frågor har ställts till A över huvudet. A har inte fått frågan om på vilka grunder de driver de juridiska processerna. A vänder sig därför mycket starkt emot att hennes namn och hennes röst förknippades med ett resonemang om känslomängd, religiösa övertoner och faktaresistens. A är välutbildad och en av de mest kunniga i sakfrågor, därav hennes roll som biträde i detta mål. Detta fick reportern klart för sig under deras korta samtal och det torde rimligen framgå av den del av ljudupptagningen som inte ingick i radioinslaget. A har inte getts möjlighet att förhålla sig till eller kommentera den diskussion som i inslaget hålls över hennes huvud. A har inte heller fått frågan som producenten anger att inslaget ställer. Ingen av de två männen som beskrev den kategori människor dit hon sorterades i inslaget, har träffat henne. De fick möjlighet att måla upp en bild av hur sådana som A är och beter sig, men A är fullkomligt försvarslös. Kontexten i vilken A framträdde, riskerar att urholka förtroendet för henne som person. Detta kan skada henne och påverka hennes möjligheter att bedriva såväl sin näringsverksamhet som sin ideella verksamhet. Inslaget var därtill oerhört kränkande för A personligen och A är mycket kritisk till hur hennes namn missbrukades i radioinslaget. A har, trots att A påpekat ovanstående till redaktionen, inte fått vare sig en ursäkt eller möjlighet till rättelse. I inslaget kommer reportern in och säger att A ”med en bunt papper i handen med kraft beskriver hur de anser att bygget kommer

påverka staden”. Det är ett felaktigt påstående. A berättade vad det stod i byggbeskrivningen i Västlänkens järnvägsplan. Det är alltså inte hur A menar utan hur Trafikverket beskriver att bygget ska gå till. Reportern redogjorde för historiken kring protesterna mot Västlänken och sa sedan att ”målet i mark- och miljödomstolen är den sista större instansen att påverka bygget”. Det är ett felaktigt påstående. Mark- och miljödomstolen är en första instans av tre möjliga i denna process. En av de andra processerna (regeringsbeslutet om järnvägsplanen) har just nått sista instans, Högsta förvaltningsdomstolen.

En annan anmälare anser på närmare anförda grunder att inslaget strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

I inslaget förekom två längre intervjuer, en med vd:n för Västsvenska Handelskammaren och en med en professor i miljöhistoria. Dessa båda fick kommentera dagens trädkramare som enligt inslaget var motståndarna till Västlänksbygget. I inslaget hördes även två kvinnor: B från föreningen Trädplan och A representant för Skona Göteborg. Dessa kvinnor fick inte bemöta männens uttalanden. Kvinnornas klädsel och sätt att röra sig kommenterades. Men det sades inget om vd:ns skor eller hur han håller sina papper. Västlänken är en aktuell och mycket kontroversiell fråga. En del i inslaget bestod av en inspelning från mark- och miljödomstolens syn. Västlänken beskrevs som en tågtunnel med tre stationer. Däremot framkom inte varför motståndarna är emot tunneln. Som lyssnare får man uppfattningen att motståndarna är emot utveckling, värnar om små tallar samt drivs av något närmast religiöst. I inslaget blev vd:n och professorn i miljöhistoria intervjuade under lugna förberedda former. De uttalade sig som experter på trädkramare men fick även ge svepande synpunkter på de som i dag protesterar mot infrastrukturprojekt. B och A blev däremot haffade i farten. De fick inte veta att de skulle pekas ut som trädkramare och inte heller någon möjlighet att bemöta herrarnas påståenden. Att vd:n som är en av de ivrigaste förespråkarna för Västlänken fick uttala sig osakligt och förklenande om motparten A och B under ett ovanligt stort miljömål dessutom under pågående förhandling är anmärkningsvärt och knappast opartiskt.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Radio (SR) anser att inslaget överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet samt bestämmelsen om respekt för privatlivet. SR anför i huvudsak följande.

SR är av uppfattningen att inslaget inte innebar ett ställningstagande i sakfrågan kring Västlänken eller ett ställningstagande avseende de andra infrastrukturprojekt som nämndes. Båda sidor i debatten kring anläggningen av Västlänken fick komma till tals i inslaget. B, som är ordförande för Trädplan, argumenterade för sin sak och beskrev nackdelarna med projektet. Hon beskrev också hur hon

uppfattade processen kring Västlänken. Vd:n för Västsvenska Handelskammaren presenterades som förespråkare för projektet. Vd:n pekade inte ut någon person eller organisation, utan gav en bild av den historiska rörelse han varit med i. Han pekade på samband mellan dåtidens trädkramaraktioner och dagens protester mot Västlänken. Bakgrunden till hans ändrade perspektiv redovisades tydligt. SR anser inte att det finns ett könsstereotypiskt perspektiv i inslaget eller att kvinnorna i inslaget har förmedlats som känslostyrda. Beskrivningarna av miljöer och personer i inslaget var en del av reportagearbetet och programbolaget anser inte att dessa var nedsättande eller förminskande. Efter att reportaget hade sänts kom det till redaktionens kännedom att A var missnöjd med hur hon framställdes. Hon fick svar från producenten för inslaget och reportern ringde även upp A. Reportern förklarade hur reportagearbetet gått till. Det förekom då inte något krav på rättelse eller bemötande från A:s sida.

A förekom vid två tillfällen i reportaget i samband med att mark- och miljödomstolen gjorde en så kallad syn. Hon presenterades vid första tillfället som att hon ”företräder motståndarna”, vid andra tillfället som ”föreningen Trädplans företrädare”. A beskriver själv att hon biträder föreningen Trädplans med fleras advokat som sakkunnig. Hon är också ansvarig för en grupp som samlar ihop pengar för att målet ska kunna drivas juridiskt. Eftersom A också är opinionsbildare i sin roll som samordnare i nätverket Stoppa Västlänken Nu, vore det vilseledande för lyssnarna att enbart beskriva henne som sakkunnig. Det ska även poängteras att A inte beskrevs som trädkramare i reportaget. Anmälarna menar att reporterns kommentar ”med en bunt papper i handen beskriver hon med kraft hur de anser att bygget kommer påverka staden” var felaktigt. Det framgick tydligt att synen utgick från Trafikverkets ansökan. När reportern beskrev hur A med kraft berättade hur ”de” anser att bygget kommer påverka staden syftade det således på Trafikverket. SR kan tillstå att reporterns kommentar var lite otydlig, men att det av sammanhanget framgick att det var Trafikverkets ansökan som var föremål för synen och att det är Trafikverkets syn på hur bygget kommer påverka staden som reportern syftar på. I reportaget sa reportern att ”målet i mark- och miljödomstolen är den sista större instansen att påverka byggplanerna”. Det som avsågs med denna formulering var att tydliggöra att byggplanerna endast kan påverkas genom att föra talan i domstol, vilket även kan innefatta möjligheten att överklaga om ett sådant intresse finns och om prövningstillstånd ges. Även om denna formulering skulle kunna misstolkas är SR av uppfattningen att formuleringen inte är av sådan vikt att inslaget som helhet kan anses strida mot saklighetskravet.

Vid två tillfällen i reportaget förekom kommentarer från A och hennes medverkan var således begränsad. I anslutning till en kommentar beskrevs hon bland annat som föreningen Trädplans företrädare. A:s roll är som biträde till föreningen Trädplan med fleras advokat och som opinionsbildare mot Västlänken. A har själv sökt offentligheten genom att agera i dessa egenskaper. SR är av uppfattningen att inslaget inte var av sådan karaktär att det innebär ett

intrång i A:s privatliv. A hördes i reportaget medan hon pratade under bussresan under mark- och miljödomstolens syn, vilket kan liknas med ett offentligt sammanhang. Reportern presenterade sig för A och det var tydligt att en reporter för SR var med vid synen och hade en bandspelare med sig för att spela in. A medverkade således frivilligt i reportaget. Vid bussresan var den slutliga vinkeln för reportaget dock inte klar varför reportern inte kunde dela denna med personerna som intervjuades och bandades. Vinkel och kontext i ett reportage är upp till reporter och redaktion att bestämma. Ibland sker det, som i detta fall, under arbetets gång. Trädkramare beskrevs varken som något negativt eller med nedsättande ordalag i reportaget. A beskrevs inte heller som trädkramare i reportaget utan som Trädplans företrädare. Någon anklagelse eller negativt utpekande förekom inte i sammanhanget. Det framgick även tydligt i reportaget att aktionerna vid bygget av E6:an i Bohuslän var civil olydnad, medan grupperna som protesterar mot Västlänken gör det genom vanliga demonstrationer och via juridiska processer.

ANMÄLARENS KOMMENTAR

A har kommenterat SR:s yttrande och anför i huvudsak följande.

SR åberopar att A:s klagomål till redaktionen besvarats av producenten samt att A kontaktats av reportern. Här vill A med enfass understryka följande. Svaret från redaktionen är likalydande som andra lyssnare fått, ett standardsvar, vilket understryker redaktionens fullständiga likgiltighet för A:s synpunkter. Redaktionen samtal kan inte uppfattas som något annat än att försöka förmå A att inte anmäla inslaget. A har inte blivit erbjuden någon form av rättelse eller bemötande. A har inte ens fått en ursäkt.

SR anger att ”de” i reporterns mening ”med en bunt papper i handen beskriver hon med kraft hur de anser att bygget kommer att påverka staden” syftar på Trafikverket. Detta är en långsökt och orealistisk förklaring. Beskrivningen i inslaget kan av lyssnaren rimligen inte uppfattas på något annat sätt än att A har gjort egna bedömningar av Västlänkens påverkan som A, i upprörd ton, läser upp.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SR ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i radion (14 § i sändningstillståndet). Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt nämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande. Om

allvarlig kritik riktas mot en klart utpekad part ska dock den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken. Som regel ska detta ske i samma program eller inslag.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas. Ämnesval och framställning ska ta sikte på vad som är relevant och väsentligt.

SR ska beriktiga uppgifter som förekommit i ett radioprogram när det är befogat (15 § i sändningstillståndet).

SR ska respektera den enskildes privatliv i programverksamheten om inte ett oavvisligt allmänt intresse kräver annat (16 § i sändningstillståndet). Bestämmelsen är avsedd att ge skydd för den personliga integriteten.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden tillämpar bestämmelserna i radio- och tv-lagen och i programföretagens sändningstillstånd. Det ingår inte i nämndens uppgifter att pröva omständigheterna kring tillkomsten av ett program – exempelvis i fråga om en reporters arbetsmetoder. A:s kritik i dessa delar lämnas därför utan åtgärd.

Nämnden anser inte att inslaget innebar ett ställningstagande för Västlänken eller att det riktades kritik mot A eller B i inslaget som krävde ett bemötande. Någon överträdelse av kravet på opartiskhet har inte skett i denna del. Vidare påstods det inte att A var medlem i föreningen Trädplan eller att hon ägnade sig åt civil olydnad. Att det inte på ett tydligare sätt framgick i inslaget att A biträder föreningen Trädplan och övriga sakägare i en juridisk process, medför inte att inslaget strider mot kravet på saklighet i denna del. Vid den bedömningen krävs inte att SR beriktigar uppgifterna. Nämnden anser inte att det förekom några uppgifter av intrångskaraktär om A i inslaget, eller att framställningen i övrigt innebar ett intrång i hennes personliga integritet. Inslaget strider därför inte mot bestämmelsen om respekt för privatlivet.

A anser att reporterns påstående ”med en bunt papper i handen beskriver hon med kraft hur de anser att bygget kommer påverka staden” och att ”målet i mark- och miljödomstolen är den sista större instansen att påverka byggplanerna” är felaktiga. Oavsett riktigheten i påståendena är de enligt nämndens bedömning inte av sådan betydelse för framställningen i övrigt att inslaget strider mot saklighetskravet i den delen.

En annan anmälare har anfört att uppgifterna i inslaget om B:s klädsel – ryggsäck och promenadvänliga skor – inte hade någon relevans för

framställningen i övrigt. Av nämndens praxis följer dock att SR måste ha stor frihet att själv bestämma över programmens utformning och innehåll och hur detta ska presenteras. Vad anmälarna i övrigt anför medför inte heller att inslaget strider mot de bestämmelser som gäller för SR:s programverksamhet.

Detta beslut har fattats av Dag Mattsson, Ulrika Hansson, Clas Barkman, Berivan Yildiz, Staffan Dopping och Bo-Erik Gyberg efter föredragning av Rasmus Gedda.

På granskningsnämndens vägnar

Dag Mattsson

Rasmus Gedda

Originalhandlingen med namnunderskrifter förvaras hos myndigheten.